

Правила духовного розпізнавання

ЮЗЕФ АВГУСТИН

12 ЧЕРВНЯ 2019

Для св. Ігнатія внутрішнє життя людини полягає не в послідовному зростанні хорошого внутрішнього самопочуття, а в пошуках і знаходженні Божої волі серед мінливих відчуттів, пов'язаних із духовним станом і зовнішніми обставинами. Стани духовної втіхи та спустошення постійно переплітаються, як нестала аура. Перехід від одного стану до іншого – то не циклічне повторення тієї самої втіхи та спустошення, наче постійне повернення пір року; це ніби рух вгору по спіралі, який супроводять мінливі внутрішні стани. Щирість і постійна довіра до Бога справджуються саме в цій мінливості.

Джерело: Франсіско де Сурбаран, портрет Ігнатія Лойоли

Мінливість внутрішніх порухів, часто від нас не залежна, показує дуже ясно, що наша віра це шлях (Діян 16, 17; 22, 4), а життя – подорож. Не маємо на землі постійної батьківщини – «наше громадянство в небі» (Фил 3, 20). Шлях до нашої батьківщини, до Божого Царства веде через багато випробувань (пор. Діян 14, 22). За прикладом патріархів, пророків і святих мусимо, «визнаючи, що вони "чужинці на землі й захожі"» (Євр 11, 13), завжди шукати ту єдину дорогу, якою Бог хоче нас вести до себе.

Дія духів у тих, «хто йде від одного смертного гріха до іншого»¹

У духовному житті неможливо затриматись у нейтральному пункті: щодня кожне рішення наближає нас до Бога або віддаляє від Нього.

Одна з тактик злого духа полягає у тому, щоб переконати людину в існуванні «третьої можливості», якогось нейтрального стану; звідси походять спокуси знеохочення до справ віри та прийняття постави релігійного агностицизму. Піддавання спокусі «третьої можливості» часто підсилюється красивими і шляхетними гаслами типу: «Якщо про Бога нічого певного не знаємо, то варто зайнятися справами милосердя для ближніх»; «У житті "догми" про Бога, які проголошує Церква, не мають великого значення, треба передовсім допомагати ближнім» тощо. Ці «красиві» декларації часто лише прикривають духовні лінощі щодо пошуків правди, відволікають від рішучої та ясної відповіді на остаточні запитання, пов'язані з існуванням людини.

Людське життя вимагає від людини конкретної позиції щодо фундаментальних питань: існування Бога, безсмертя душі, сенсу людського буття на землі. «Треба обов'язково пам'ятати, що байдужість і літєплість у питаннях щодо Бога і душі – достатня причина для вічного осудження» (Грот).

Агностицизм або байдужість щодо Бога часто кидає людину в полон пристрастей, які, тримаючи її в неволі, ще більше віддаляють від можливості пізнати Бога. Людина без Бога втрачає свою тотожність, не знає, хто вона насправді. «Дуже нестала і пересічна людина, у крові якої кружляють принадні спокуси до гріха, живе ніби в запамороченні й уже не знає, де насправді є собою: у своїх сильних, зарозумілих пристрастях чи в уже ослабленому, боязливому сумлінні» (К. Ранер SJ).

А. «Тим, хто йде від одного смертного гріха до іншого, ворог зазвичай підкидає гадані приємності, змушуючи їх уявляти собі різні чуттєві насолоди та розкоші, щоб надовше затримати і ще глибше втопити їх у гріхах та вадах. Добрий же дух у таких людях діє протилежним чином, викликаючи в них докори сумління та жаль і даючи їм відчуття свідчення розуму»². Люди, опановані пристрастями, переходять від одного гріха до іншого як запаморочені, нездатні уявити, що можна жити інакше. Євангельський приклад такого життя у гріхах – нерозумний багач, який, дивлячись на багатий урожай, уявляє собі тілесне задоволення і приємність, мріючи про те, що його чекає в недалекому, як він гадає, майбутньому: «Та й скажу душі своїй: Душе моя! Маєш добра багато в запасі на багато років! Спочивай собі, їж, пий і веселися!» Але мрії багача були лише спокусою сатани, який користувався його пристрастями. Божа оцінка однозначна: «А Бог сказав до нього: Безумний! Цієї ж ночі душу твою заберуть у тебе, а те, що ти зібрав, кому воно буде?» (Лк 12, 19-20).

Злий дух, підкидаючи людині в гріху «гадані приємності», ставить собі за мету втримати людину в її актуальному стані та ще глибше занурити в цей стан. Утвердження грішного життя відбувається також через «ідеологію», яку людина добудовує для того, щоб виправдати своє

аморальне життя. Часом це полягає у звинуваченні й осуді інших: «я не один так живу», «є ще гірші за мене». Людина може утверджуватися в гріхах також через те, що К. Ранер називає «містикою гріха»: «Людина в нас, будучи брехуном, вигадує тисячі причин, щоб довести, що її ситуація не підпадає під щоденний тверезий Божий закон... вона продовжує тонку і, може, цілковито побожну лекцію про те, що її ситуація виняткова та її не можна оцінювати звичайними мірками. Молімося про імунітет до містики гріха».

Найгірший спосіб заскорузнити у гріхах – це підступна гордість, яка бунт проти Бога робить героїчним учинком, що веде до позірної свободи й автономії людини. Убивство Бога в серці гордість вважає тріумфом людської природи: «Біда тому, хто у своєму падінні не "бідний", хто не вірить, що впав, хто не хоче погодитися, щоб Бог був більшим за його провину» (К. Ранер SJ).

Б. Добрий же дух у тих, хто «йде від одного смертного гріха до іншого... діє протилежним чином, викликаючи в них докори сумління та жаль і даючи їм відчуття свідчення розуму»³.

Коли людина грішить, то злий дух її заспокоює, а добрий водночас – непокоїть. У гріхах ми можемо обманювати себе, присипляти своє сумління, вдягати різні маски, але лише до певного рівня. Нам ніколи не вдасться повністю знищити духовну чуйність так, щоб стати абсолютно невразливими. Людина за своєю природою створена на образ і подобу самого Бога, і змінити цього не може навіть найбільша пристрасть. Духовна людина в нас чує свій голос «через закон природного сумління».

Докори сумління – це природна реакція духовності людини, яка у стані гріха вже не є собою; це природний внутрішній голос, який домагається від людської свободи, щоб вона зайняла належне їй місце. Докори сумління – це неспокій людського серця, яке не спочиває в Бозі, своєму Творцеві.

Уколи й укуси здорового сумління необхідно відрізнити від докорів фальшивого сумління. Критеріями розпізнавання завжди є плоди їхньої дії. Добрий дух, «викликаючи в них докори сумління та жаль і даючи їм відчуття свідчення розуму», водночас дає людині надію. У докорах сумління завжди є якась обітниця внутрішнього миру.

Натомість у почутті провини фальшивого сумління є тільки розпач, який може людину довести до заперечення себе самої та навіть до самогубства.

Дія духів у тих, «хто старанно очищається від гріхів»⁴

А. «У тих, хто старанно очищається від гріхів і в служінні Господу Богу чинить поступ від доброго до ще кращого, добрий і злий духи діють у спосіб, протилежний описаному у першому правилі. Злому духові у цьому випадку властиво гризти, засмучувати і встановлювати перешкоди, примушуючи людину непокоїтися через фальшиві причини і спонукаючи відтак зректися поступу»⁵. Досконалим коментарем до цього правила є лист автора «Вправ» до черниці Терези Рехадел. Св. Ігнатій у ньому стверджує, між іншим, що до початківців у Божій службі диявол застосовує три види зброї.

Перший – підставляння їм труднощів і перешкод. Святий, напевно звертаючись до свого досвіду, подає приклади труднощів, які початківці зустрічають у внутрішньому житті. Ворог «навіює, наприклад, такі думки: Чи можеш усе життя так покутувати?.. Чи не можеш спастися по-іншому, не ризикуючи так? Представляючи різноманітні труднощі, які нас очікують, хоче тим самим нам сказати, що жити будемо дуже довго, що будемо жити так, як ще ніхто не жив; але зовсім не згадує про велику радість і втіхи, які Бог зазвичай дає своєму новому слугі, якщо той, незважаючи на невивідне життя, вибере страждання зі своїм Творцем і Господом».

Другий вид зброї сатани проти людей, які йдуть дорогою очищення, – «схиляння до гордості й марної слави, намагання навіяти спокушуваному, що він сповнений доброти і святості, поставити його у власних очах набагато вище, ніж він заслуговує». Це часта пастка для неофітів, що впоралися з якимось тяжким гріхом. Оскільки вони вже не грішать, то відразу думають, що стали святими. Але якщо щиро просуваються дорогою очищення, щиросердно моляться, то швидко відкриють цю гордість, яка найчастіше ховається під маскою осуду інших.

Якщо спокушання до гордості виявиться неефективне, злий дух витягає ще один вид зброї: фальшиву покору. Вона полягає, між іншим, у зосередженні на своїй слабкості, у знеохоченні через найменшу слабкість, коли людина вважає себе непотрібною, применшує свої добрі вчинки та прагнення. У згадуваному листі св. Ігнатій показує сестрі Терезі саме фальшиву покору: «Після переліку деяких своїх слабкостей і страхів, пов'язаних із даною темою, пишеш: "Я вбога черниця. Мені здається, що прагну служити Христові, нашому Господу". Чому не насмілюєшся написати: "Прагну служити Христові, нашому Господу" або "Отримала від Господа прагнення служити Йому", – а говориш: "Мені здається, що прагну"? Якщо добре помислиш, то ясно зрозумієш, що це прагнення служити Христові, нашому Господу, походить не від тебе, а від самого Христа, який дає це прагнення тобі. Якщо напишеш: "Христос дає мені велике прагнення служити Йому", – то прославлятимеш Господа, показуючи його дари».

Св. Ігнатій заохочує сестру Терезу виявляти злого духа діями, протилежними до його дій: «Ми мусимо бути дуже уважні й упокорювати себе, згадуючи свої гріхи та свою біду тоді, коли ворог намагається нас вивищити; і навпаки, коли ворог нас понижує, маємо підніматись у справжній вірі і надії на Господа».

Б. «У тих, хто старанно очищається від гріхів і в служінні Господу Богу чинить поступ від доброго до ще кращого... доброму духові притаманно навіювати таким людям відвагу і силу, вітиху, сльози, натхнення і спокій, усе полегшуючи й усуваючи перепони, щоб людина могла чинити поступ у творенні добра» ⁶.

Бог є Богом миру, а не мук. Якщо людина з по корою йде від доброго до кращого, то внутрішній неспокій походить не від Бога, а від злого духа.

Людина, яка очищається з гріхів, піддана ще багатьом випробуванням. Пристрасті, від яких вона щойно звільнилася, особливо нагадують про себе у критичні моменти. Знуджений і втомлений боротьбою з «пожадливістю тіла» (2 Пт 2, 18), новонавернений повертається до «тілесних приємностей і радостей», як євреї в пустелі, знуджені манною, тужили за єгипетською їжею: «Пригадуємо собі рибу, що задарма їли в Єгипті, огірки, дині, пір, цибулю, часник; а тепер душа наша прагне: нема нічогосінько, сама лише манна перед нашими очима» (Чис 11, 5-6). Так само до людини, яка визволилася з гріха, приходять думки про те, чи не краще повернутися до попереднього життя, у якому людські пожадання були насичені. У такий спосіб через людську лукавість дар самого Бога (манна) може стати причиною нового бунту.

І тому добрий дух додає відваги й сили, щоб іти через «пустелю до обіцяної землі», в якій людина отримає «радість і духовну віраду»⁷. Добрий дух зменшує або усуває перешкоди й сум на цій дорозі. Часом досвідчуємо, що в моменти труднощів на нас раптово спадає світло, і майже відразу внутрішньо відчуваємо, як те, що здавалося надзвичайно важким або взагалі неможливим, стає можливим.

Усуваючи перешкоди й додаючи відваги, добрий дух дає «потіху і сльози, натхнення і спокій».

Людині, яка ревно зростає від доброго до кращого, часом дано зазнати, «що немає нічого над острах Господній – нічого солодшого над зберігання Господніх заповідей» (Сир. 23, 27).

Уривок із книжки Юзефа Августина «Духовне розпізнавання» («Кайрос», 2015).

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**

Примітки

1. Духовні вправи (Exercitia spiritualia) св. Ігнатія Лойоли, 314 - *далі ДВ*
2. ДВ, 314
3. ДВ, 314
4. ДВ, 315
5. ДВ, 315
6. ДВ, 315
7. ДВ, 329